

CSONGRÁDY BÉLA

Egy piros esernyő Horpácson

Hetvenéves Praznovszky Mihály

Már az iskolások közül is sokan tudják – hát még az irodalombarátok –, hogy Mikszáth Kálmán egyik legismertebb, mondhatni legnépszerűbb regényében, az 1895-ben írt *Szent Péter esernyőjében* a glogovai pap kishúgát, Veronkát babakorában egy ismeretlen valaki által ráterített hatalmas, piros szövetű paraplé védte meg a zuhogó esőtől. E váratlan, talányos jótett nyitját tudakolták, keresték is sokáig az istenfélő, a csodákban, legendákban is hívő falusiak. Ugyancsak meglepődött, sőt megilletődött dr. Praznovszky Mihály, a Mikszáth Kálmán Társaság örökös, tiszteletbeli elnöke, a „nagy palóc földi helytartója” – ahogyan alkalmasint nevezik – is, amikor a minap Horpácson a hetvenedik születésnapjára kapott ajándékok sorában egy szintúgy tekintélyes méretű s a Mikszáth által megörökített színű esernyőt talált. S ez csak slusszpoénja volt a meglepetéseknek, hiszen már akkor kezdett gyanakodni – teljes joggal – amikor barátai, a társaság vezetői, tagjai egymás után olvastak fel egy-egy részletet, néhány találó sort az ünnepeket kedvenc költői, írói műveiből...

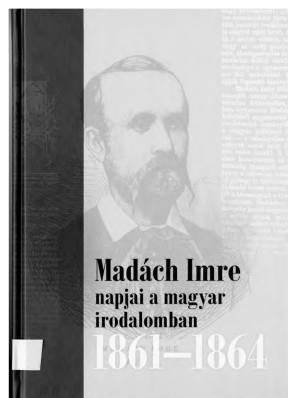
Ilyenkor – bármennyire hivatalosnak, „földközelinek” tetszik is – illik néhány személyes alapadatot is megemlíteni, hogy az ünnepeket elhelyezhető legyen egy időbeli és térbeli koordinátarendszerben. A legfontosabbal kezdve: 1946. november 29-én Salgótarjánban született – Nyilas csillagjegyben, de ez nem különösen érdekes – egy ötgyermekes kisiparoscsaládban. Mindkét szülője serénykedett a műkedvelő színjátszásban, s ez viszont már nem elhanyagolandó tényező az édesapja nevére keresztelt fiú alakuló érdeklődési köre szempontjából sem. Azt mondják róla, vagy ő terjeszti – hiszen önmagával kapcsolatosan (is) szereti a szellemesen túlzó fogalmazásokat –, hogy tízéves korára már kiolvasta a fél, tizennégyre az egész könyvtárat szülővárosában. Korai irodalmi érdeklődésére utal az is – s ez viszont már életrajzi tény –, hogy először tízévesen egy Mikszáthról írott fogalmazással nyert pályadíjat az akkori Május 1. úti (ma Kodály) iskola tanulójaként és az első jutalomkönyve is egy Mikszáth-kötet volt. Mi sem természetesebb, hogy gimnáziumban tanult tovább, abban az egyben, amelyik akkor működött városban. Azt viszont már akár szimbolikusan is lehet tekinteni, hogy az intézmény akkor már több mint egy évtizede a másik – a későbbiekben ugyancsak kutatási főtémáját jelentő – nógrádi zseni, Madách Imre nevét viselte. Kitűnő tanárookra emlékszik s arra, hogy gimnazistaként az

akkoriban népszerű Olcsó Könyvtár-sorozat 1962-es évfolyamában olvasta első ízben a Tragédiát, amely mellett egy életre elkötelezte magát. Alapdiplomáját a debreceni tanítóképző közművelődés-könyvtár szakán szerezte, aztán elvégezte az ELTE Bölcsészettudományi Karán a könyvtár-történelem szakot. 1981-ben lett egyetemi doktor, 2000-ben az irodalomtudományok kandidátusa. A kétéves katonáskodás utáni munkahelyei alapján úgy tűnik – bár egy ideig volt múzeumi teremőr, nyomdai segédmunkás, majd több helyütt könyvtáros is – mintha az Isten is igazgatónak teremtette volna. 1976-tól vezette a szécsényi Kubinyi Ferenc Múzeumot, aztán a Nógrád, majd a Veszprém megyei múzeumot, majd pályája csúcsaként hét évig volt Budapesten a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója. Onnan is első számú vezetőnek tért vissza Veszprémbe a megyei könyvtár élére, ahol nyugállományba vonulásáig dolgozott. A nyugdíjas létmód azonban számára csak annyit jelent, hogy nem kell valahol napi kötelező penzumot teljesítenie. Merthogy azóta is rendületlenül, a nyolc órát messze meghaladó „kötetlen munkaidőben” dolgozik. Salgótarjánból való távozása óta a Veszprém melletti Nemesvámoson él, családi házuk emelete az ő birodalma, ott születnek gyors egymásutánban, de az önmaga s egyáltalán a tudomány zsinórmértéke szerinti igényességgel tanulmányai, könyvei, ott készül fel ténygazdag, szakmailag mindig hiteles, de utánozhatatlanul egyedi – évődő, kedélyesen szórakoztató – stílusban fogalmazott előadásaira. Sokszor tűnik úgy, hogy képes az időt megsokszorozni, a teret is legyőzni, csak hogy felmutassa nemzeti irodalmunk értékeit, éltesse vagy újraéltesse literatúránk szentjeit, megossa másokkal is univerzális tudását. Munkája egyszersmind a hivatása, küldetése, mondhatni szenvedélye is. Ezért tud olyan termékeny lenni.

Madách Imre vagy Mikszáth Kálmán? Talán Praznovszky Mihály sem tudja egyértelműen eldönteni, hogy a két óriás közül melyik áll közelebb a szívéhez: a kronológiai és abc-sorrendben előbb álló, az emberiségtörténet világirodalmi rangon megörökítő Tragédia-költő vagy a magyar próza-irodalom kiválósága, a tizenkilencedik század végi, huszadik század eleji magyar közállapotokat máig ható érvénnyel ábrázoló prózaíró. Akárhogy is van, azt biztos nekik lehet köszönni, hogy Praznovszky Mihály – a családi kapcsolatokon, kötelékeken túl – soha – pannóniai lakóhelye és gyakran a fővárosba szólító feladatai ellenére – nem szakadt el igazán Nógrádtól. Csak nagy nehézségek árán lehetne számba venni, hogy konkrétan mennyit írt, milyen műfajban és mit publikált róluk s mit tett megismertetésük, érdekeik szerinti elismertetésük érdekében. Itt most csak némi példálózásra, szemeztetésre van mód. Megemlíteni egyebek közt az 1997-es *Az öreg baltár utasai* című tanulmánykötetet, az 1999-ben megjelent *Mikszáth Kálmán* című életrajzot, kismonográfiát, a 2006-os *A hatodik, hetedik ember az országban* című tanulmánykötetet, vagy szerkesztői munkáját a Mikszáth Könyvestéka esetében, s ez már – lásd a bevezető sorokat – összefügg a Praznovszky Mihály nevével elválaszthatatlan, az 1993-ban életre hívott s

immár – irodalomtörténeti kuriózumként – Madách-díjjal kitüntetett Mikszáth Kálmán Társaságtól. „*Hittünk abban, hogy ezen a tájon a mikszáthi érték: életút, életmű, táji, történelmi beágyazottság, kulturális karakter olyan komplexitással van jelen, hogy ennek identitáshasznú állandóságát csak nagyon átgondolt tudatos, tervszerű, hosszú távú s a táj értékrendjének egészét megszervező gondolkodással lehet*” – nyilatkozta egyik alapítóként, tízenöt éven át funkcionált gyakorló elnökként 2013-ban, a Palócföld hasábjain, a társaság húszéves évfordulóján. S ha e sokoldalú folyamatot reprezentáló jeles eseményeket kellene jellemezni, akkor Praznovszky Mihály a 2010-es budapesti ünnepeket minden valószínűség szerint kiemelné az évenkénti horpácsi és a szklabonyai megemlékezések mellett. Szólna a Mikszáth nyomában szervezett bel- és külföldi kirándulásokról és egész biztos nem feledkezne meg arról az eléggé nem dicsérhető eredményről sem, hogy tudatos, szisztematikus munkával sikerült gyarapítani az író nevével működő iskolák, a jövő „örhelyei” számát.

Ami pedig Madáchot illeti, ugyancsak végeláthatatlan a személyével, munkásságával, főleg *Az ember tragédiájával* s annak színpadi megjelenítésével kapcsolatos Praznovszky-írások, a Csesztvén, Alsósztrégován, Balasgyarmaton és másutt tartott előadások sora. Az Ipoly-parti város Madách-émlékünnepségeihez többször is saját maga írt dramatizált műsorokat, jele-

neteket. A könyvek esetében nincs kétség: az ékkőnek a legutóbbi, a *Madách Imre napjai az irodalomban 1861–1864* címmel megjelent kötet nevezhető, merthogy az impozáns tartalmú, terjedelmű és küllemű kiadványt: „*gyűjtötte, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Praznovszky Mihály.*” A 432 oldalas, 70 féle napilap, folyóirat csaknem 600 tételét tartalmazó forrásgyűjtemény szövegei ezentúl megkerülhetetlenek lesznek a Madách-kutatók, a Madách-irodalom részére. Madách Imre utolsó négy esztendejében megjelent és most egy helyütt olvasható publikációk révén nyomon követhető az a folyamat, hogy „*miként vált egyik napról a másikra*

Madách elismert íróvá s a magyar irodalom világirodalmi reménységévé s végül pótolhatatlan veszteségévé.” A korábbiakban napvilágot látott kötetek közül a legelső, a *Madách és Nógrád a reformkorban*, későbbről a *Madách vendéget vár* említendő már csak azért is, mert az utóbbi éppen tíz évvel ezelőtt, a szerző hatvanadik születésnapján jelent meg. Madáchcsal kapcsolatos munkálkodásának egyik felejthetetlen, értéktéremtő, sokáig marandó mozzanata a 2014-es felavatás óta a felújított alsósztrégovai múzeum „*Óh, hol vagyok, hol vannak álmaim?*” című állandó kiállítás forgatókönyvének, látványtervének elkészítésében való részvétel főkurátorként.

Praznovszky Mihály eddigi életműve azonban közel sem merül ki Mikszáth- és Madách-kutatásaiban. Csak a jelen sorok írójának tulajdonában lévő mintegy tucatnyi könyv tanúsága szerint hihetetlenül gazdag munkássága mind az általa választott – illetve a nagybetűs Élet által választatott – témákat, mind a megjelent kötetek számát tekintve. Mindig is érdekelte Krúdy Gyula szellemi öröksége, annál is inkább, mert a Krúdyak ősi fészkeinek a szlovákiai – átellenben Szécsény városával – Szécsénykovácsi számít. Kötetet jelentetett meg Pósa Lajosról, írt a magyar történelem, irodalom néhány nevezetes nőalakjáról, köztük Gizelláról, Hrúz Máriaáról, Fráter Erzsébetről, Mauks Ilonáról, Udvardi Erzsébetről, a tájirodalomról – amelynek a fogalmát elsőként használta, ha éppen nem ő találta ki – *A kalamáristól az enterig* címmel az irodalmi muzeológiáról, *A szellemiadal ünnepei* elnevezéssel pedig a magyar irodalom 19. század közepi kultikus szokásrendjéről értekezett. Pápa és Balatonfüred közelsége Jókai Mór életének tanulmányozására ösztönözte, de érdekelte, érdeklí Batsányi János, Arany János, Eötvös Károly, Petőfi Sándor, Kisfaludy Sándor, Márai Sándor, Vörösmarty Mihály személye, életpályája, a Nógrádhoz is kötődő Ferenczy Teréz, Komjáthy Jenő költő, Bojtor Károly festő-, Csohány Kálmán grafikusművész életműve, nem is beszélve a *Pannóniai töredékek* című kötetben – amelybe *Ragaszkodni múlthoz és jövőhöz* találó, „ars poetica”-jellegű címmel írt felettébb figyelemre érdemes bevezetőt – feltűnő kevésbé ismert nevekről, a Balatonhoz, a Bakonyhoz kötődő jeles személyiségekről, eseményekről. Nem véletlenül kérték fel éveken át a füredi Anna-bál szakértőjének s gyakran hallhatták, hallhatják értő, élvezetes elemzéseit a rádióhallgatók is. Az írókkal összefüggésben mindig szívesen nyilatkozik gasztronómiai, gasztro-literátus kérdésekről, mert maga is kedveli a jó ételeket, italokat, például – ki tudja, miért – a palóclevest, a bacaszeletet, a sztrapaeskát és étvágygerjesztőként egy kupica borovicskát.

Mindig is érdekelte a folyóiratok és a hírlapok története, főszerkesztőként is szép pályafutás áll mögötte. Kétszer vezette a Palócföldet, először 1986-tól 87-ig, majd pedig 2001-től 2008-ig. Egyike azoknak, akik a legtöbb időt töltötték ebben a székben. Első alkalommal az 1986/2-es számban, utoljára a 2007/6-os számban tűnt fel a neve. Lépést tartva a kortárs irodalommal, művészetekkel kiemelt figyelmet szentelt a megye hagyományainak, értékeinek feltárására, megőrzésére. Hat éven át – 2008-tól 2014-ig – főszerkesztette a balatonfüredi megjelenésű, az ő ötletére létrehozott *Tempevölgyet*, amelyben örömmel adott helyt a máshonnan, így Nógrádból érkezett kéziratoknak is.

Az *Időről időre* című kötetben az egyik fejezet a négyszáz évvel ezelőtt élt Balassi Bálinttal párhuzamos életpályájú dalmát Verancsics Faustus-szal foglalkozik, akit egy kései reneszánsz embernek nevezett s európaisága miatt is tisztel. Praznovszky Mihály is annak tudatában szolgálta mindig a nemzeti kultúra vagy akár a tájirodalom ügyét, hogy tágabb hazánk Európa.

Szeretett is mindig barangolni tájain, nézelődni múzeumaiban. Kedvenc városa Amszterdam és Párizs, de legjobban – határainkon kívül – Itália kék ege alatt, Toszkánában érzi magát. A napokban érkezett haza New Yorkból, ahová a kerek születésnap kapcsán jutott el. Negyvenöt éve él boldog házasságban, három gyermek édesapja, s négy unokával büszkélkedhet. Nem miattuk szeret legováros(oka)t építeni, több évtizedes szerelmes hobbi ez nála. Nagyon kedveli Hašek regényhősét, Švejket, de szívesen – akár életelvként is – idézi Bohumil Hrabal *Sörgyári capricciójából* Pepin bácsit: „*A világ mindig gyönyörű, nem azért, mintha valóban az volna, hanem mert én úgy látom*”. Azt kívánjuk – a Palócföld valamennyi olvasója, s Nógrádból minden kultúra- és irodalombarát nevében – hogy még sokáig lássa így a világot. Isten éltesse a Toldy Ferenc-, Madách- és Gizella-díjas, Salgótarján Pro Urbe-díját elnyert és Veszprém Megyéért elismeréssel kitüntetett muzeológust, irodalomtörténészt, Praznovszky Mihályt!

PÉTER BÉLA

Honnan jövünk?

A sápadt Napok bágyadtan buknak alá nagyanyám
 hófehér batyujába, ahol csirkegomba és a kőhegyi
 számoça terhét tetézik. Földig ér a nyomorúság.
 A kóbor ruszki golyók vándorolni kezdenek a
 szívtáji üregek és a kipróbált medencetájék
 között. A Hold pediglen egy pléhkrisztus
 kereszthegyén vesztegel. Borús, észa-
 ki fény sejlik anyám hűvöskés, zöld
 szeméből. Apám döbbsenten áll.
 „Ez válóok!” – kiált fel: és
 a szem savósínre vált.
 Lázálom nehéz pá-
 ráiból kapaszkod-
 dom, de a vö-
 rös kutya át-
 harapja
 hörgő
 tor-
 ko-
 m
 a
 t.